BORISAS LARINAS

1964 m. kovo 26 d. Leningrade po ilgos ir sunkios ligos mirė Borisas Larinas, Leningrado universiteto profesorius, filologijos mokslų daktaras, Lietuvos TSR MA akademikas, Ukrainos TSR MA narys-korespondentas, Rusijos TFSR nusipelnęs mokslo veikėjas. Tarybinės filologijos gretas paliko talentingas mokslininkas. Rusų, ukrainiečių, baltarusių, lietuvių, latvių kalbininkai neteko nuoširdaus bičiulio, energingo vadovo, rūpestingo mokytojo.

B. Larinas gimė 1893 m. sausio 17 d. Poltavos mieste, mokytojo šeimoje. 1914 m. baigęs Kijevo universiteto Istorijos-filologijos fakulteto filologijos specialybę, buvo pasiųstas į žymiausią to meto Rusijos humanitarinių mokslų centrą — Peterburgo universitetą ruoštis profesūrai. Čia B. Larinas išėjo puikią filologinę mokyklą: jo slavistikos studijoms vadovavo profesoriai J. Boduenas de Kurtenė ir L. Ščerba, sanskrito — akademikai S. Oldenburgas ir F. Ščerbatskis, iranistikos — akademikas K. Zalemanas, romanistikos — profesorius D. Petrovas.

Peterburge B. Larinas rado ir gyvas baltistikos tradicijas. Mokslų akademijoje dirbo dideli lietuvių tautos bičiuliai ir pasaulinio garso mokslininkai akademikai F. Fortunatovas ir A. Šachmatovas. Čia buvo leidžiamas A. Juškos lietuvių kalbos žodynas. 1912 m. Peterburgo universitete J. Endzelynas apgynė savo garsiąją daktaro disertaciją „Slavų-baltų etiudai". Universitete baltistikos dalykus dėstė J. Boduenas de Kurtenė ir vėlesnis Kauno universiteto profesorius E. Volteris. J. Bodueno de Kurtenė katedroje profesūrai ruošėsi žymusis mūsų kalbininkas K. Būga. B. Larinas į Peterburgą atvyko jau su nemažu baltistikos bagažu. Lietuvių kalbos pagrindus, gautus Kijevo universitete, jis ypač sutvirtino kelionių po Lietuvą metu, bendraudamas su dzūkų valstiečiais ir Nemuno sielininkais. Peterburgo universitete B. Larinas, vadovaujamas E. Volterio, toliau gilino baltų filologijos žinias. Baltų filologija šalia slavų ir indų filologijos tapo vienu pagrindinių B. Larino mokslinės veiklos barų.

Atvykęs į Peterburgą, dar carinės Rusijos sostinę, B. Larinas nenutraukė ryšių su šiuo miestu iki paskutinės gyvenimo dienos. Čia su nedidelėmis pertraukomis praslinko visas tolimesnis jo gyvenimas. Le-

ningrado aukštosiose mokyklose prabėgo geriausi jo kūrybinio ir pedagoginio darbo metai.

B. Larinas — nepaprastai plataus akiračio, gilios erudicijos mokslininkas. Filologinėje spaudoje jis debiutavo dar būdamas devyniolikos metų jaunuolis ir per penkiasdešimt su viršum metų trukusį mokslinės veiklos laikotarpį paskelbė per šimtą darbų įvairiausiais kalbos ir literatūros mokslo klausimais. Sklaidant B. Larino publikacijų sąrašus, tiesiog reikia stebėtis, kad tai to paties žmogaus darbai.

Kaip puikus praktikas ir gilus teoretikas, B. Larinas paliko ryškius pėdsakus tarybinėje leksikografijoje. Pirmiausia jis kartu su V. Vinogradovu, G. Vinokuru, S. Ožegovu, B. Tomaševskiu yra vieno žymiausių rusų leksikografijos veikalų — S. Ušakovo redaguoto keturtomio „Aiškinamojo rusų literatūrinės kalbos žodyno“ — autorius[1]. Šis žodynas savo metu buvo didžiausias tarybinės leksikografijos laimėjimas, turėjęs poveikio visai tolimesnei leksikografijos raidai.

Didžiulį darbą B. Larinas nudirbo, rengiant XI—XVII a. senosios rusų kalbos žodyną. Keliolika metų jis vadovavo šį žodyną rengiančiai TSRS MA Kalbos ir mąstymo instituto Senosios rusų kalbos žodyno sekcijai. Jam vadovaujant, buvo sudaryta milžiniška kartoteka, parengti pirmieji žodyno tomai, išugdyti prityrusių leksikografų kadrai. V. Vinogradovas, šio žodyno ruošimą pavadinęs „grandioziniu kolektyviniu TSRS Mokslų Akademijos žygiu“, 1946 m. rašė: „Senosios rusų kalbos žodyno“ parengimas ir išleidimas sudarys ištisą epochą rusų kalbotyros istorijoje“[2]. Gaila, kad vėliau dėl įvairių priežasčių žodyno rengimas kuriam laikui buvo nutrauktas ir ligi šiol nepasirodė nė vienas šio kalbos mokslui taip reikalingo veikalo tomas. Tikėkimės, kad netolimoje ateityje sunkus ir sudėtingas „Senosios rusų kalbos žodyno“ rengimo darbas pajudės į priekį, ir naujieji žodyno autoriai prideramai įvertins B. Larino nuopelnus, kuriant šį rusų leksikografijos stambų veikalą. Negalima pamiršti ir to, kad B. Larino paruoštas ir 1936 m. paskelbtas „Senosios rusų kalbos žodyno projektas“[3] buvo visai naujas reiškinys žodynų rengimo praktikoje, ir B. Larinas pagrįstai laikomas naujo lingvistinio žanro — leksikografinio projektavimo kūrėju[4].

B. Larinas vadovavo gausiam Leningrado universiteto ir Pskovo pedagoginio instituto leksikografų kolektyvui, ruošiančiam sritinį Pskovo žodyną. Šis planuojamas keturių tomų veikalas (pirmasis tomas turėtų būti parašytas 1964 m.) daug kuo išsiskirs iš ankstesniųjų panašaus pobūdžio leidinių. Jo šaltiniai yra ne tik šnekamoji kalba, bet ir įvairių

---

[1] Plg. Толковый словарь русского литературного языка под ред. проф. Д. Н. Ушакова, сост. проф. В. В. Виноградовым, проф. Г. О. Винокуром, проф. Б. А. Лариным, С. И. Ожеговым, Б. В. Томашевским, I—IV, М., 1934—1940.

[2] В. В. Виноградов, Русская наука о русском литературном языке, «Уч. зап. МГУ», т. 3, кн. 1, вып. 106, М., 1946, p. 138.

[3] Б. А. Ларин, Проект древнерусского словаря (принципы, инструкции, источники), Л., 1936.

[4] Г. В. Степанов, Б. А. Ларин, «Вестник ЛГУ», 1963, № 14, p. 149.

laikotarpių leksinė medžiaga, išrinkta iš įvairių sritinių žodynų, rankraštinių ir spausdintų tarminių aprašų, istorinių dokumentų. Visa tai leis žodyno vartotojams susidaryti Pskovo srities leksikos raidos istorinę perspektyvą. Pirmą kartą sritinės leksikografijos praktikoje šiame žodyne bus duodama emocinė-stilistinė žodžių charakteristika, jų funkcinė ir profesinė paskirtis[5].

B. Larino iniciatyva ir jo vadovaujamas jaunų Leningrado universiteto leksikografų būrys ruošė M. Gorkio autobiografinės trilogijos („Vaikystė", „Žmonėse", „Mano universitetai") žodyną. Pirmoji šio žodyno dalis 1964 m. planuojama atiduoti spaudai. M. Gorkio trilogijos žodynas turėtų būti pradžia pilno M. Gorkio raštų žodyno, kurio principus, B. Larino vadovaujami, paruošė Leningrado universiteto leksikografai. Į šio žodyno rengimą įsijungė ir kitos aukštosios mokyklos (Saratovo, Gorkio, Tolimųjų rytų universitetai), daugiausia tos, kur dirba B. Larino mokiniai. Didelės reikšmės leksikografų kadrų ruošimui turi B. Larino iniciatyva 1960 m. Leningrado universitete įsteigtas Tarpkatedrinis žodynų kabinetas.

B. Larinas vadovavo ir kai kurių senosios rusų literatūros paminklų žodynų rengimui.

B. Larinas buvo ne tik leksikografas, jis nesiribojo vien nuosekliu žodžių klasifikavimu ir sisteminimu, jam rūpėjo visa žodžio gyvenimo istorija su smulkiausiais niuansais nuo pat jo atsiradimo iki mūsų dienų. „Žodis su savo laiko iškapotais randais, savo tūkstantmete atmintimi, — rašė B. Larinas, — patraukia mūsų dėmesį kaip kalbos istorijos, o kartu ir kaip tautų istorijos herojus". Leksikografijos studijose B. Larinas visada puikiai derino žodžio ir jį vartojančios visuomenės istoriją, kiekvieną atskirą žodį siedamas su atitinkama žodžių sistema, ieškodamas jos dėsningumų. Ypač reikšmingi B. Larino semantinės analizės etiudai[6], paremti daugiausia slavų, baltų, sen. indų kalbų duomenimis. Visuotinio pripažinimo susilaukė B. Larino frazeologiniai tyrinėjimai.

B. Larinas daug nusipelnė tarybinės dialektologijos mokslui. Jis yra rusų kalbos atlaso pionierius. B. Larinas buvo narys to nedidelio kalbininkų kolektyvo, kuris, akademiko L. Ščerbos vadovaujamas, pradėjo grandiozinį darbą — rusų kalbos tarmių atlaso rengimą. B. Larinas sudarė šio atlaso programos leksikos ir sintaksės skyrius. Jis taip pat paruošė ukrainiečių tarmių atlaso sudarymo programą bei instrukciją[7]. Teori-

---

[5] Plg. В. Н. Елина, О. И. Рак, В лаборатории исследования слов, «Вестник ЛГУ», 1963, № 14, p. 144.

[6] Plg. Б. А. Ларин, Из истории слов (*Лютый зверь. Семья. Кавардак*), «Сб. памяти Л. В. Щербы», под ред. проф. Б. А. Ларина, Л. Р. Зиндера и М. И. Матусевич, Л, 1951, p. 190—200; Из славяно-балтийских лексикологических сопоставлений, «Вестник ЛГУ», 1958, № 14, 150—9; Об эвфемизмах, «Уч. зап. ЛГУ», 1961, № 301, p. 110—24 ir kt.

[7] Plg. Б. А. Ларин, Программа для збирання матеріалів до діалектологічного атласа української мови (з інструкцією), Київ, 1948; II изд. 1949.

niais ir praktiniais atlaso sudarymo klausimais B. Larinas paskelbė vertingų darbų spaudoje[8]. Rusų, ukrainiečių, baltarusių kalbų dialektologinių atlasų sudarymą B. Larinas laikė bendro slavų kalbų atlaso rengimo pirmuoju etapu.

Dideliu novatoriškumu išsiskiria B. Larino konkrečių tarmių tyrinėjimai. Priešingai tradicinei dialektologijai, daugiausia tyrinėjusiai senų kaimo žmonių kalbą, B. Larinas vienodai kreipė dėmesį į įvairių kartų, įvairių profesijų atstovų kalbos faktus. Dialektologinių B. Larino studijų tarpe ypač išsiskiria darbai, skirti miestų kalbos problemoms. B. Larinas iškėlė miestų kalbos tyrinėjimo teorinę reikšmę kalbos mokslui, miestų kalbą laikydamas jungiamąja grandimi tarp dviejų kraštutinių punktų — kaimo „senukų" bei „senučių" kalbos ir literatūrinės kalbos. B. Larinas nevengė ir tokių „dialektologinių" problemų kaip miesto padugnių argo tyrinėjimas[9]. Įdomus faktas, kad šie ankstyvojo B. Larino mokslinės veiklos periodo darbai ypatingo įvertinimo susilaukia šiandien: jais tiesiog žavisi jaunieji tarybiniai struktūralistai[10].

Negalima nepaminėti B. Larino ir kaip entuziastingo dialektologinių ekspedicijų, pasitarimų, konferencijų organizatoriaus ir dalyvio. Jis mokslinę tiriamąją veiklą puikiai derino su „juodu" dialektologo — kalbos faktų rankiotojo darbu.

B. Larinas yra laikomas visai naujos temos rusų kalbos istorijoje pradininku. Ši tema — tai XV—XVII a. Maskvos Rusios šnekamoji kalba. Laikydamas ją rusų nacionalinės kalbos pagrindu, B. Larinas ryžosi įveikti didžiausius sunkumus, kylančius dėl šnekamosios kalbos elementų negausumo to meto raštijoje, smarkiai paveiktoje senosios rusų kalbos. Jis pirmasis ėmė tyrinėti XVI—XVII a. Rusiją lankiusių užsieniečių užrašus — sunkiai išskaitomus, neaiškius, dažnai netikslius, bet atspindinčius daug autentiškų šnekamosios kalbos faktų. Po daugelio kruopštaus darbo metų B. Larinas dešifravo ir su plačiais įvadais, komentarais bei tekstų studijomis paskelbė tris svarbiausius užsieniečių padarytus XVI—XVII a. šnekamosios rusų kalbos aprašus — 1696 m. Ludolfo gramatiką, 1586 m. Moskovitų žodyną ir 1618—1619 m. Džemso žodyną-dienoraštį[11]. Šios monografijos, sudarančios B. Larino daktarinę disertaciją, susilaukė didelio Tarybų Sąjungos ir užsienio slavistų įvertinimo. Maskvos Ru-

---

[8] Plg. Б. А. Ларин, Об Атласе русского языка и современной диалектологии, «Уч. зап. Ростовского-на-Дону пед. и-та», т. 1, 105—16, Ростов н/Д, 1938; О принципах составления атласа славянских языков, «Сборник памяти Л. П. Якубинского», Л., 1949, p. 23—37; Про методологію радянскої лінгвістичної географії, «Діалектологічный бюлетень АН УРСР», Київ, 1949, № 1, p. 6—15.

[9] Plg. Б. А. Ларин, Западноевропейские элементы русского воровского арго. «Язык и литература», т. 7, Л., 1931, p. 1—20.

[10] Plg. Симпозиум по структурному изучению знаковых систем, М., 1962, p. 36.

[11] Б. А. Ларин, «Русская грамматика Лудольфа 1696 года, Л., 1937; Парижский словарь московитов 1586 года, Рига, 1948; Русско-английский словарь — дневник Ричарда Джемса (1618—1619 г.), Л., 1959.

sios šnekamosios kalbos problemą B. Larinas gvildeno ir kituose savo darbuose[12].

Lietuvių kalbininkų dėmesį ypač traukia B. Larino lituanistiniai darbai. Kaip jau buvo minėta, lietuvių kalbotyra B. Larinas susidomėjo dar studijų metais. Nesitenkindamas rašytiniais šaltiniais, jis ryžosi išmokti lietuvių kalbą iš pačios liaudies lūpų. 1913 ir 1914 m. vasaros metu jis buvo du kartus atvykęs į Lietuvą ir pėsčiomis apkeliavo daugelį kaimų tuometinėse Raseinių, Telšių, Panevėžio, Ukmergės ir Trakų apskrityse. Čia jis rinko su liaudies buitimi ir kultūra susijusius žodžius, studijavo tarmes ir užrašinėjo jų būdingesnes ypatybes. Šių kelionių vaisius — gerokai vėliau paskelbtas darbas „Medžiaga iš lietuvių dialektologijos"[13], kurį sudaro Nemunaičio tarmės aprašas, iš įvairių tarmių surinktų žodžių žodynėlis su istorinėmis bei etimologinėmis pastabomis ir tarminių tekstų pavyzdžiai.

Nors nuo to laiko, kai buvo rašomas šis darbas, lietuvių kalbos dialektologiniai tyrimai pasidarė tikslesni, o jų metodai gerokai patobulėjo, tačiau kai kurie autoriaus pastebėjimai, leksiniai duomenys, o ypač teoriniai apibendrinimai yra reikšmingi ir dabar. Tur būt, pirmą kartą lietuvių dialektologijoje čia randame pažiūrą į tarmę ne kaip į charakteringų, skirtingų nuo rašomosios kalbos ypatybių kompleksą, bet kaip į savitą kalbinę sistemą. B. Larinas pabrėžia, kad dialektologo uždavinys yra įžvelgti ir aprašyti tarminę normą, kuri nulemia tarmės atstovų bendravimą, bet grynu pavidalu jų įprastinėje šnekos sudėtyje pasireiškia retai[14]. Įdomios yra autoriaus pastabos bilingvizmo klausimu, aiškinant lenkų ir rusų kalbų elementų skirtingą likimą Nemunaičio tarmėje[15]. Lietuvių kalbos tarmių leksinę medžiagą B. Larinas ne sykį panaudojo ir daugelyje vėlesnių studijų bei straipsnių.

Daugiausia su lituanistika susijusių darbų B. Larinas yra paskelbęs pastaraisiais dviem dešimtmečiais, kai, atkūrus Lietuvoje socialistinę santvarką, vėl užsimezgė ir jau ligi pat mirties nebenutrūko jo ryšiai su mūsų respublikos filologais. Šio laikotarpio kalbiniuose tyrinėjimuose jis gilinosi į baltų ir slavų kalbų santykių problemą, nagrinėjo konkrečius leksinius bei gramatinius lietuvių, latvių ir sen. rusų kalbų atitikmenis, plačiai panaudodamas ir neindoeuropiečių (ypač suomių-ugrų) kalbų medžiagą. Iš tokių B. Larino darbų pažymėtinas straipsnis „Apie žodį *янтарь*"[16]. Smulkiai išanalizavęs slavų kalbų duomenis, B. Larinas pa-

---

[12] Б. А. Ларин, О записях иностранцев как источнике по истории русского языка, «Труды Юбилейной научной сессии Ленинградского гос. ун-та», секция филолог. наук, Л., 1946, p. 71—85; Разговорный язык Московской Руси, kn.: Начальный этап формирования русского национального языка, Л., 1961, p. 22—34 ir kt.

[13] Б. А. Ларин, Материалы по литовской диалектологии, «Язык и литература», т. 1, Л., 1926, p. 93—170.

[14] Ten pat, p. 93—94, 98.

[15] Ten pat, p. 101—104.

[16] Б. А. Ларин, О слове *янтарь*, kn.: Rakstu krājums veltījums akad. prof. dr. J. Endzelīnam, Rīgā, 1959, p. 149—162.

rodo, kad slavai šį žodį yra pasiskolinę iš baltų, kurie jį vartojo jau prieš XII a. Tačiau ir baltų kalbų žodis *gintaras* dėl savo semantinio izoliuotumo ir darybinių bei etimologinių ryšių stokos esąs laikytinas skoliniu. Remdamasis vengrų kalbos žodžiais *gyenta* ir *gyentár,* turinčiais tris tarp savęs susijusias reikšmes „pušų sakai; gintaras; glazūra", autorius daro išvadą, kad žodis *gintaras* per ugrų gentis (arba tiesiogiai) buvo baltų perimtas iš seniausių Baltijos pajūrio gyventojų, straipsnyje sąlyginai vadinamų „pamariečiais" („поморы") ir neskiriamų nei prie indoeuropiečių, nei prie suomių-ugrų.

Straipsnyje „Iš slavų-baltų kalbų leksikologinių gretinimų"[17] iškeliami genetiniai ryšiai tarp s. sl. *sramъ* „gėda" ir liet. *šarma, šerkšnas,* lat. *serksns, serns, sersna.* Minėtieji baltiški žodžiai ir jų slaviški atitikmenys (rus. *сереный* „šviesiai pilkas", rus. *серён* „šerkšnas") autoriui leidžia spręsti, kad pirminė žodžio *sramъ* reikšmė irgi susijusi su šalčio pojūčiu. Tuo būdu, remiantis baltų kalbų medžiaga, konstatuojama analogija tarp žodžių *stydъ, studъ* (o iš dalies ir šaknies *merz-*|*morz-* vedinių) ir *sramъ* reikšmių raidos (šaltis→šalčio pojūtis→afektas→gėdos jausmas). Pažymėtina, kad ir kituose žodžių istorijai skirtuose darbuose B. Larinas nesitenkina pavienių žodžių etimologija, bet visų pirma siekia nustatyti bendrus semantinius dėsnius, būdingus tam tikrai leksinės sistemos sričiai.

B. Larinas tyrinėjo ne tik leksines, bet ir gramatines baltų ir slavų kalbų bendrybes. Straipsnyje „Iš pastabų apie rusų-lietuvių kalbų atitikmenis"[18] jis gretino sen. rusų kalbos esamojo laiko neveikiamuosius dalyvius su atitinkamais lietuvių kalbos dalyviais ir konstatavo jų reikšmės artimumą. Baltų ir slavų kalbų sintaksės klausimams skirtas ir paskutinis darbas, išspausdintas autoriui gyvam esant — „Apie vieną slavų-baltų-suomių izoglosą"[19]. Jame analizuojama tiesioginio objekto vardininko vartosena baltų, slavų ir Pabaltijo suomių kalbose. Autorius plačiai aptaria lietuvių kalbotyroje dar beveik netyrinėtas bendraties ir padalyvių konstrukcijas su vardininku (pvz.: *Rugeliai piauti labai nusbosta; Linai raunant, reikia šiltai apsivilktie);* parodo jų archaiškumą ir ryšį su atitinkamomis latvių, rusų ir suomių kalbų konstrukcijomis. Straipsnyje keliama mintis, kad visose šiose kalbose tiesioginio objekto vardininkas gali būti paveldėtas iš pačių seniausių Pabaltijo gyventojų gentinių dialektų substrato.

Lietuvių kalbos istorijai yra reikšminga B. Larino „Trumpa istorinė lietuvių leksikografijos apžvalga"[20], kurioje nušviečiama lietuvių leksi-

---

[17] Б. А. Ларин, Из славяно-балтийских лексикологических сопоставлений, «Вестник ЛГУ», 1958, № 14, p. 150—158.

[18] Б. А. Ларин, Из заметок о русско-литовских соответствиях, «Научный бюллетень Ленинградского гос. университета», Л., 1946, № 11—12, p. 30—31.

[19] Б. А. Ларин, Об одной славяно-балто-финской изоглоссе, „Lietuvių kalbotyros klausimai", t. 6, Vilnius, 1963, p. 87—107.

[20] Б. А. Ларин, Краткий исторический обзор литовской лексикографии, «Лексикографический сборник», вып. 2, М., 1957, p. 119—144.

kografijos raida nuo pat pirmųjų XVII a. žodynų ligi šių laikų. Plačiai apibūdinęs K. Širvydo žodyną, iškėlęs jo originalumą ir santykį su panaudotais šaltiniais, autorius parodo, kaip vėlesni lietuvių kalbos žodynų autoriai, remdamiesi K. Širvydo tradicija, toliau tobulino leksikografijos metodus, gausino ir įvairino pateikiamų žodžių atsargą. Kaip vieną svarbiausių XIX a. leksikografijos paminklų autorius iškelia ligi šiol mažai tyrinėtą D. Poškos rankraštinį žodyną, parašytą „tautos garbei ir pasididžiavimui, būsimiesiems mokslininkams ir poetams“[21]. Straipsnyje pateikiama daug įdomių ištraukų iš įvairių lietuvių kalbos žodynų, gretinamų tarp savęs ir su panaudotais šaltiniais. Su dideliu poleminiu įkarščiu parašytas skyrius apie didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ rengimą. Kritiškai (vietomis net ir pernelyg neigiamai) vertindamas pirmuosius du didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ tomus, B. Larinas čia išdėsto metodinius Žodyno redagavimo principus, kurių dalis buvo panaudota, rengiant tolimesnių šio Žodyno tomų redagavimo instrukciją.

1940 m. B. Larinas redagavo S. Rozeno sudarytą Rusų-lietuvių kalbų žodyną. Tai buvo pirmasis praktinis tarybinės santvarkos metais išleistas rusų-lietuvių kalbų žodynas[22].

B. Larinas — ne tik lituanistikos klausimais parašytų darbų autorius, bet ir lituanistinių tyrinėjimų organizatorius bei vadovas. „B. Larinas veikliai prisidėjo prie pačių svarbiausiųjų mūsų tarybinės filologijos darbų organizavimo bei vykdymo“ — pabrėžia akad. K. Korsakas[23]. Kai 1951 m. iškilo reikalas pagerinti didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ rengimą, B. Larinas aktyviai dalyvavo, sudarant naują šio Žodyno redagavimo instrukciją. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto leksikografai gerai prisimena, su kokiu užsidegimu B. Larinas stengėsi patikslinti metodinius „Lietuvių kalbos žodyno“ rengimo principus, suteikti jiems tvirtesnį mokslinį pamatą. Jo siūlymu buvo nutarta priešdėlinius veiksmažodžius Žodyne pateikti kaip atskirus žodžius, frazeologinius junginius išskirti iš iliustracinių pavyzdžių, tiksliau diferencijuoti žodžių reikšmes ir pan. B. Larino įdiegti metodiniai principai realizuoti trečiame ir vėlesniuose „Lietuvių kalbos žodyno“ tomuose; jais ir toliau vadovaujasi mūsų leksikografai.

B. Larinas buvo vienas aktyviausių Lietuvių kalbos dialektologinio atlaso pradininkų ir organizatorių. Jis rėmė sistemingą tarmių tyrinėjimą, prisidėjo prie Lietuvių kalbos atlaso medžiagos rinkimo programos sudarymo, dalyvavo pirmojoje dialektologinėje ekspedicijoje į Prienų rajoną 1951 m. vasarą. Ši ekspedicija pradėjo plataus masto dialektologinės medžiagos rinkimą bei sisteminimą, kurį B. Larinas ir toliau visokeriopai skatino. Skaitydamas pranešimus dialektologinėse konferencijose, recenzuodamas tarmių aprašus ir kitomis progomis B. Larinas stengėsi per-

---

[21] Ten pat, p. 132.

[22] С. Я. Розен, Русско-литовский словарь, под ред. проф. Б. А. Ларина, М., 1941.

[23] K. Korsakas, Įžymaus kalbininko netekus, „Literatūra ir menas“, 1964, Nr. 14(908), p. 7.

teikti jauniesiems lietuvių kalbos tarmių tyrinėtojams savo ilgamečio dialektologinio darbo patyrimą, kreipė jų dėmesį į svarbiausias istorinės dialektologijos problemas. 1963 m. jo iniciatyva buvo suorganizuota Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotojų dialektologinė ekspedicija į Saratovo sritį, skirta aprašyti caro valdžios ištremtų 1863 m. sukilėlių palikuonių kalbą. Į šią ekspediciją rengėsi vykti ir pats B. Larinas, bet ekspedicijos išvakarėse prasidėjusi sunki liga, vėliau pasibaigusi mirtimi, neleido jam dalyvauti ekspedicijos darbe.

B. Larino kūrybinė veikla nesiribojo grynai lingvistiniais tyrinėjimais. Jį domino ir grožinės literatūros stilistikos problemos, kurioms skirtas ne vienas jo straipsnis bei pranešimas. Šios srities B. Larino mokslinių interesų diapazonas taip pat labai platus — nuo naujosios rusų grožinės literatūros veikalų ligi pačių seniausių indų raštijos paminklų. Polemizuodamas su tais filologais, kurie į senovės literatūros šedevrus žiūrėjo tik kaip į svetimus dabarčiai kalbinės bei istorinės medžiagos šaltinius, B. Larinas pats išvertė į rusų kalbą ir 1924 m. paskelbė Rigvedos himnus[24]. Tai buvo pirmasis meninis Rigvedos vertimas į rusų kalbą, kuriame filologinė verčiamo teksto analizė derinama su subtilia stilisto nuojauta, sugebėjimu perteikti sunkiai išreiškiamus originalo stiliaus niuansus. B. Larinas gerai žinomas ir kaip sanskrito poetikos veikalų tyrinėtojas bei vertėjas, Mahabharatos vertimo redaktorius. Įsitraukęs į lituanistiką, B. Larinas taip pat nesitenkino vien teoriniais šios srities darbais. 1941—1943 m. jis meistriškai išvertė į rusų kalbą P. Cvirkos romaną „Žemė maitintoja“. Šis vertimas, teigiamai įvertintas paties autoriaus, šiuo metu susilaukė jau kelių leidimų.

Stilisto ranka jaučiama ne tik B. Larino poetikos etiuduose ar vertimuose, bet ir jo kalbiniuose darbuose. „Tarp daugelio rašančiųjų B. Larinas, — pastebi jo biografas G. Stepanovas, — išsiskiria nepaprastu rašymo dailumu. Jo etiudai iš žodžių istorijos [...] savo patrauklumu ir stiliaus nugludinimu primena meistriškai parašytas noveles su netikėtomis pabaigomis, jo vertimai iš Rigvedos perteikia skaitytojui švelniausius stiliaus atspalvius, vos tesugaunamą arijinių himnų nuotaikos įtampą, jo pasisakymai apie Gorkį, Šolochovą prilygsta geriausiems rusų publicistikos pavyzdžiams“[25].

B. Larino darbai pasižymi minties lankstumu, originaliais ekskursais ir apibendrinimais, kurie kartais iš pirmo žvilgsnio atrodo netikėti, bet visada yra paremti didele intelektualine kultūra ir erudicija, įgalinusia autorių laisvai disponuoti daugelio kalbų ir literatūrų medžiaga[26]. Šiuo atžvilgiu B. Larino darbai primena geriausių prancūzų filologinės mokyklos atstovų raštų pavyzdžius.

---

[24] Из области ведийской поэзии (стихотворные переводы из вед со вступительной статьей), «Восток», Л., 1924, № 4, p. 46—57.

[25] Г. В. Степанов, Борис Александрович Ларин, «Нева», 1963, № 6, p. 163.

[26] Ne atsitiktinai V. Krževskis vadino B. Lariną „labiausiai išsilavinusiu mūsų filologu“, žr. Г. В. Степанов, Б. А. Ларин, «Вестник ЛГУ», 1963, № 14, p. 147.

Turėdamas retą organizatoriaus ir pedagogo talentą, B. Larinas kartu buvo be galo paprastas, visiems prieinamas žmogus. B. Larino mokiniai savo mokytojo asmenyje jautė ne tiktai reiklų vadovą, bet ir nuoširdų draugą. Savo užkrečiančiu optimizmu, mokėjimu įsijausti į kito padėtį B. Larinas visada sugebėdavo padrąsinti nesėkmės ištiktą kolegą ar mokinį. Neprimesdamas smulkmeniškos globos, B. Larinas stengėsi savo mokinius kreipti originalių kūrybinių ieškojimų keliu, kovojo prieš rutiną ir šabloniškumą moksle. O mokinių ir bičiulių jis turėjo be galo daug. Jeigu mes pamėgintume išvardyti miestus, kurių mokslo įstaigose dirba B. Larino mokiniai, susidarytų ilgas sąrašas, savo geografinėmis koordinatomis apimantis beveik visą Tarybų Sąjungos teritoriją. Leningrado universitete organizuojamos lingvistinės konferencijos kartais būdavo tartum periodiniai B. Larino mokinių suvažiavimai.

Nemažą būrį mokinių B. Larinas paliko ir mūsų respublikoje. Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute, Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko vardo universitete, Vilniaus Valstybiniame pedagoginiame institute sėkmingai dirba keliasdešimt dėstytojų ir mokslinių bendradarbių, buvusių B. Larino mokinių.

Prie baltistikos kadrų ugdymo B. Larinas nemaža prisidėjo ir broliškoje Latvijos respublikoje. B. Larinas buvo beveik vienintelis rusų kalbininkas profesorius, galėjęs skaityti ir vertinti latvių kalba parašytus darbus[27].

Aprėpti tokias plačias mokslinės veiklos sritis B. Lariną įgalino ne tik didžiulė erudicija ir mokslininko-organizatoriaus talentas, bet taip pat didelis kūrybinis entuziazmas, įsitikinimas vykdomų filologinių tyrinėjimų reikšme mūsų visuomenės kultūrai. Visi, kam teko pažinti B. Lariną, prisimena jį visados pilną naujų sumanymų, minčių, idėjų, kuriomis jis dalydavosi su savo mokiniais bei kolegomis kiekviena proga — privačiuose pokalbiuose, posėdžiuose, darbų svarstymuose ar disertacijų gynimuose (jo visada vadinamuose disputais). Įsitikinęs kurios nors pažiūros teisumu, B. Larinas ją gindavo karštai ir besąlygiškai, nesižvalgydamas į šalis ir nebijodamas nukentėti dėl savo nuomonės. Mokslinis principingumas, paremtas aukšta intelektualine kultūra, yra vienas ryškiausių ir gražiausių B. Larino bruožų, kuris ilgai išliks visų jį pažinojusių kolegų ir mokinių atmintyje.

V. Ambrazas ir *A. Sabaliauskas*

---

[27] Plg. Valodnieka Borisa Larina piemiņai, „Literatūra un Māksla", 1964.IV.4, Nr. 14(1012), p. 6.